

Onderwijssegregatie en gemeentelijk beleid

GEMENGD NAAR SCHOOL

Een uitgave van het Kenniscentrum Gemengde Scholen

Voorwoord

Het Kenniscentrum Gemengde scholen strijdt voor het voorkomen en verminderen van segregatie en het bevorderen van gemengde scholen en kansengelijkheid in het onderwijs. En dat is hard nodig. De Inspectie van het Onderwijs signaleert sinds 2016 dat de kansenongelijkheid en segregatie toeneemt. Er dreigen 'bubbels van gelijkgestemden' te ontstaan; ouders met eenzelfde sociaaleconomische achtergrond sturen hun kinderen naar eenzelfde school. Wanneer kinderen met verschillende achtergronden niet samen naar school gaan, dan heeft dat meerdere negatieve gevolgen. Zo leren kinderen minder goed omgaan met verschillen. Daarnaast is het voor individu en samenleving geen goede zaak wanneer talenten niet optimaal ontwikkeld worden. Dat alles wringt met de maatschappelijke opdracht van het onderwijs om naast kwalitatief goed onderwijs ook een socialiserende en persoonsvormende omgeving te bieden.

Ook de Tweede Kamer en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap delen de zorgen van de Inspectie. Daarom is in december 2020 een beleidsagenda tegen segregatie in het funderend onderwijs gelanceerd. Deze beleidsagenda kondigt een structurele aanpak van onderwijssegregatie aan, waaraan overheden, scholen en andere betrokken organisaties op samenhangende wijze vorm zullen geven. Tevens worden op landelijk niveau effectieve interventies in kaart gebracht en verspreid. De informatievoorziening van het Kenniscentrum Gemengde Scholen, zoals deze brochure, kan binnen deze context worden geplaatst.

Deze brochure ondersteunt gemeenten met het realiseren van de ambities die zijn geformuleerd in de beleidsagenda. De gemeente kan namelijk een actieve rol spelen om segregatie in het onderwijs aan te pakken, vooral met behulp van de Lokaal Educatieve Agenda (LEA). Of je nu een kleine of grote gemeente bent, veel of weinig doet aan segregatie, deze brochure helpt je op weg om de lokale aanpak samenhangender en structureler te maken.

Guido Walraven

Coördinator Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen

www.gemengdescholen.nl

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1. De rol van de gemeente	5
<i>Veel gestelde vragen</i>	5
2. Tips voor gemeenten	7
<i>Fase van oriëntatie</i>	7
<i>Fase van onderzoek en inventarisatie</i>	8
<i>Fase van ontwerpen van (nader en samenhangend) beleid</i>	9
Colofon	10

Inleiding

Werk maken van segregatiebestrijding in het onderwijs. Veel gemeenten delen die ambitie, maar weten niet precies hoe. Terwijl juist gemeenten een belangrijke rol spelen in het agenderen en aanjagen van een structurele aanpak van onderwijssegregatie, bijvoorbeeld in het kader van de Lokaal Educatieve Agenda (LEA), samen met de schoolbesturen.

Dit document helpt gemeenten op weg. Of je nu een groots opgezet beleid tegen onderwijssegregatie wilt opstellen of een kleine stap wilt zetten om het contact tussen scholen in jouw gemeente te bevorderen. We geven antwoord op veel gestelde vragen door gemeenteambtenaren en bieden praktische tips ter voorbereiding van het opstellen van een beleidsagenda(punt) tegen onderwijssegregatie. Tevens kunnen we ondersteuning op maat bieden. Neem hiervoor contact met ons op via onze website.

Belangrijke ervaringen van andere gemeenten zijn:

- Veel gemeenten delen de ambitie om onderwijssegregatie te bestrijden.
- Elke gemeente kan iets doen om de negatieve gevolgen van onderwijssegregatie tegen te gaan en gemengde scholen te bevorderen.
- Een succesvolle gemeentelijke aanpak is een samenspel van meerdere maatregelen en sluit aan op de unieke lokale context

1. De rol van de gemeente

Onderwijssegregatie is een veelkoppig monster, dat niet met één beleidsmaatregel is aan te pakken. Bovendien zijn er veel partijen betrokken bij een mogelijk beleid: scholen, schoolbesturen, maatschappelijke partners, ouders, en de gemeente zelf. Dit maakt het opstellen van gemeentelijk beleid complex.

De gemeente speelt een belangrijke rol in het agenderen en aanjagen van een structurele aanpak van onderwijssegregatie. Dit geldt zowel voor grote als voor kleine gemeenten. Vooral in het kader van de Lokaal Educatieve Agenda (LEA), waarin de gemeente wordt geacht om in samenwerking met schoolbesturen invulling te geven aan de wettelijke verplichting om afspraken over onderwijssegregatie te maken. Zo is een centraal aanmeldbeleid voor basis- in middelbare scholen in, onder andere, Amsterdam en Utrecht tot stand gekomen na intensieve samenwerking in de LEA. Bovendien heeft de gemeente enkele instrumenten tegen onderwijssegregatie die zij zelfstandig kan inzetten, zoals het onderwijshuisvestingsbeleid.

Veel gestelde vragen

Aan welke voorwaarden moet een succesvolle aanpak voldoen?

Een succesvolle aanpak van onderwijssegregatie is zowel op maat als samenhangend.

Op maat wil zeggen dat de maatregelen aansluiten op wat uw gemeente al doet, bijvoorbeeld op het gebied van kansengelijkheid, onderwijshuisvesting en, eventueel, woonsegregatie. Daarnaast moeten de maatregelen passen bij de gemeentelijke beleidsvisie op onderwijs. Draagvlak is daarbij van belang – in de gemeenteraad, bij schoolbesturen, scholen en ouders.

Bij een *samenhangende* aanpak zorg je ervoor dat genomen maatregelen elkaar versterken. Een samenhangend beleid creëert een gelijk speelveld waarop onderwijssegregatie wordt bestreden: de grenzen van het speelveld worden uitgezet, spelregels worden opgesteld en gecommuniceerd met de spelers, de juiste materialen zijn beschikbaar, enzovoort. De metafoor van het gelijke speelveld maakt duidelijk dat je als gemeente niet slechts één geïsoleerde maatregel kunt nemen tegen onderwijssegregatie, maar op zoek moet gaan naar effectieve combinaties.

Hoofdstuk 2 biedt praktische tips voor het opstellen van een beleid dat zowel samenhangend als op maat is.

Wat betekent de Beleidsagenda voor segregatie in het onderwijs voor gemeenten?

Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) neemt in samenwerking met gemeenten en scholen een aantal maatregelen tegen onderwijssegregatie, die zijn opgenomen in een beleidsagenda. In de

beleidsagenda wordt een decentrale aanpak van onderwijssegregatie in gemeenten centraal gesteld. De beleidsagenda biedt gemeenten inspiratie en ondersteuning bij het opstellen van zo'n eigen aanpak. Door succesvolle ervaringen in de praktijk te delen, bijvoorbeeld, en door informatievoorziening, waarvan deze brochure een voorbeeld is. Op de website van het Kenniscentrum en de Gelijke Kansen Alliantie wordt de beleidsagenda nader toegelicht en uitgewerkt.

Wat kan de Gelijke Kansen Alliantie voor mijn gemeente betekenen?

De Gelijke Kansen Alliantie (GKA) werkt samen met scholen, gemeenten en maatschappelijke partners aan het verbeteren van de kansengelijkheid in het onderwijs. Circa 59 gemeenten hebben zich aangesloten bij de GKA en een lokale agenda voor kansengelijkheid opgesteld. Begin 2021 kregen deze gemeenten de mogelijkheid om een addendum bij hun lokale kansengelijkheidsagenda te formuleren, die specifiek gericht was op het bestrijden van onderwijssegregatie. Hiervoor was ook financiering beschikbaar. In 2021 zijn circa 10 van deze gemeenten gestart met het opstellen van een lokale beleidsagenda tegen onderwijssegregatie; in drie van die gemeenten is het tot een pilot gekomen.

Wat betekent het Nationaal Programma Onderwijs voor segregatiebestrijding in mijn gemeente?

Het Nationaal Programma Onderwijs (NPO) is te combineren met het bestrijden van onderwijssegregatie en het bevorderen van gemengde scholen. Daar gaan we hier dieper op in in de notitie Segregatiebestrijding in het Nationaal Programma Onderwijs, die te vinden is in de Kennisbank op de website van het Kenniscentrum,.

2. Tips voor gemeenten

Het Kenniscentrum onderscheidt drie fasen bij het opstellen van beleid tegen onderwijssegregatie: (1) oriëntatie, (2) onderzoek en inventarisatie en (3) ontwerp. Per fase geven we tips, hulpmiddelen en voorbeelden.

Fase van oriëntatie

Doel

De motivatie om beleid tegen onderwijssegregatie te formuleren is expliciet bij de gemeente aanwezig en wordt ook gedeeld door scholen, schoolbesturen en maatschappelijke partners. Met andere woorden er is draagvlak voor beleid.

Tip

- Ga binnen je gemeente, met schoolbesturen en geïnteresseerde scholen het gesprek aan over segregatie, het mengen van scholen en het faciliteren van ontmoetingen tussen scholen. Wordt onderwijssegregatie gezien als probleem? Hoe zien de partijen hun eigen rol hierin? Welke (voor)oordelen bestaan er over gemengde scholen? Wat zijn de zorgen? Et cetera.

Hulpmiddelen en voorbeelden

- de website van het Kenniscentrum [Www.gemengdescholen.nl](http://www.gemengdescholen.nl)
- De Beleidsagenda tegen onderwijssegregatie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. <https://www.gelijke-kansen.nl/documenten/kamerstukken/2021/01/04/beleidsagenda-tegen-segregatie-in-het-funderend-onderwijs>
- De pagina op de website van de Gelijke Kansen Alliantie over segregatie. <https://www.gelijke-kansen.nl/actueel/segregatie>

Fase van onderzoek en inventarisatie

Doel

De mate van segregatie binnen (specifieke wijken van) uw gemeente is in kaart gebracht en het is duidelijk welke activiteiten voor het bevorderen van gemengde scholen al worden ondernomen.

Tips

- Breng de samenstelling naar sociaaleconomische status (SES) van de wijken en scholen in kaart. Zo kunt u zien welke scholen een afspiegeling zijn van de buurt. Hiervoor kunt u gegevens bij het CBS opvragen. Grotere gemeentes kunnen daarbij de hulp inschakelen van hun eigen dienst Onderzoek & Statistiek.
- Als u zich richt op het primair onderwijs, breng dan ook de locatie van de vve-scholen in kaart. Zo heeft een basisschool eerder een leerlingenpopulatie met een concentratie aan leerlingen met een taal- of leerachterstand in het geval dat deze basisschool ook een vve-afdeling heeft.
- Constateer welke scholen een uitzonderingspositie hebben, bijvoorbeeld door een bijzonder scholenaanbod. Deze scholen trekken vaak een specifieke groep ouders en leerlingen aan. Denk bijvoorbeeld aan orthodox christelijke scholen en islamitische scholen, vrije scholen en montessori scholen.
- Als u zich richt op het voortgezet onderwijs, breng dan ook de aangeboden schoolniveaus per locatie en de aanwezigheid van brede brugklassen in kaart. Categorale scholen en smalle brugklassen hebben namelijk een versterkend effect op onderwijssegregatie.
- Inventariseer welke concrete doelen om segregatie tegen te gaan al zijn geformuleerd in het overleg over de Lokaal Educatieve Agenda (LEA). Uit onderzoek blijkt overigens dat de LEA vaak niet voldoet aan haar wettelijke verplichting om afspraken te maken over segregatie (Inspectie, Themaonderzoek Doelbereik Lokaal Educatieve Agenda, 2019).
- Ga na welke overige samenwerkingsverbanden en overlegstructuren binnen uw gemeente kunnen worden ingezet om informatie te vergaren en, in een later stadium, te assisteren bij het uitvoeren van beleid tegen onderwijssegregatie.

Hulpmiddelen en voorbeelden

- www.gemengdescholen.nl |
- Voorbeeld: Segregatiemonitor po en vo Amsterdam
<https://onderzoek.amsterdam.nl/publicatie/segregatiemonitor-primair-onderwijs-2019-20>
- Voorbeeld: Leidse Educatieve Agenda 2019-2023 <https://leidenkennisstad.nl/lea/>
- Themaonderzoek Doelbereik Lokaal Educatieve Agenda (Inspectie, 2019).
<https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/themarapporten/2020/05/19/meting-vve-2019>

Fase van ontwerpen van (nader en samenhangend) beleid

Doel

De ambitie van de gemeente is vertaald naar concrete doelen en een samenhangende selectie uit de beleidsinstrumenten tegen onderwijssegregatie is gemaakt.

Tips

- Formuleer de ambitie van de gemeente om op lange termijn onderwijssegregatie te bestrijden.
- Vertaal deze ambitie naar concrete doelen.
- Communiceer deze ambities en doelen om onderwijssegregatie te bestrijden binnen de gemeente zelf. Andere beleidsdomeinen, zoals (onderwijs)huisvesting, hebben mogelijk overlappende doelen en agendapunten.
- Stel prioriteiten.
- Bepaal welke instrumenten om onderwijssegregatie tegen te gaan het beste aansluiten bij de lokale context in je gemeente en zorg dat er een samenhangend geheel ontstaat.
- Bespreek het verloop van de beleidsvorming regelmatig met schoolbesturen en andere externe partners.
- Kijk ook vooruit naar de uitvoering en evaluatie van het beleid en ga na wat je daar al voor kunt regelen.

Hulpmiddelen en voorbeelden

- www.gemengdescholen.nl
- Knelpunten en succesfactoren voor het formuleren van concrete doelen in de LEA worden besproken in het Themaonderzoek Doelbereik Lokaal Educatieve Agenda.
<https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/themarapporten/2020/05/19/meting-vve-2019>
- Kijk voor inspiratie over de mogelijke beleidsmaatregelen in de beleidsagenda van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Deze maatregelen zijn onderverdeeld in vijf groepen. Een mix van maatregelen uit verschillende groepen vergroot de kans op een samenhangende aanpak van onderwijssegregatie.
<https://www.gelijke-kansen.nl/documenten/kamerstukken/2021/01/04/beleidsagenda-tegen-segregatie-in-het-funderend-onderwijs>
- Voorbeeld: de gemeente Amsterdam houdt elke drie weken overleg over onderwijssegregatie waarin ambtenaren met verschillende portefeuilles, zoals kansengelijkheid en huisvesting, elkaar bijpraten over hun activiteiten. Ook sluiten regelmatig externe gasten en deskundigen aan. Dit vergroot de kwaliteit en de samenhang van een beleid(smaatregel) tegen onderwijssegregatie.
- De Coalitie tegen segregatie in het funderend onderwijs bestaat uit partners met jarenlange ervaring met segregatiebestrijding. Klik hier voor enkele praktijkvoorbeelden. <https://www.gelijke-kansen.nl/actueel/segregatie/coalitie-segregatie>

Colofon

Tekst: Guido Walraven en Emmie Spape

Logo: René de Haan

Publicatiedatum: december 2021

Dit is een uitgave van het Landelijk Kenniscentrum Gemengde Scholen.

Mocht u na het lezen van deze brochure meer informatie willen hebben over het mengen van scholen in het algemeen en aanmeldbeleid in het bijzonder, dan kunt u terecht op www.gemengdescholen.nl. Ook voor ondersteuning of advies kunt u bij het Kenniscentrum terecht.

